

ks. Kamil Zadrozny

Wyższe Seminarium Duchowne
Archidiecezji Częstochowskiej w Częstochowie
kamilzadrozny10@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0456-8416
Submitted: 20.06.2021; accepted: 21.07.2021.

Recenzja

Salvatore M. Perrella, *Mjriam di Nazaret, la donna che conduce a Dio. In dialogo fra cristiani e islamici*, Edizioni San Paolo, Cinisello Balsamo (MI) 2021, ss. 216.

Jeden z tematów podejmowanych we współczesnej refleksji mariologicznej dotyczy sposobu oddziaływania Maryi z Nazaretu na dialog chrześcijaństwa ze światem współczesnym. Świadectwem tego są publikacji naukowe pojawiające się w ostatnich latach. W tym kontekście rodzi się również pytanie o dialog pomiędzy chrześcijaństwem a islamem. Koniecznym elementem tego dialogu jest pytanie o Maryję.

Maryja jest jedyną kobietą na kartach świętej księgi islamu, która nazwana jest z imienia. Jej imię pojawia się tam 34 razy. Poświęcone są Jej dwie *sury* (3 oraz 19). Wzmianka o Maryi pojawia się w 13 *surach* i 70 wersetach. W 114 *surach* wspomina się Jej osobę. *Sury* 3 i 19 w harmonii z chrześcijańskimi apokryfami ukazują pięć wydarzeń mówiących o dzieciństwie Maryi i proroka Jezusa: narodzenie Maryi w Jerozolimie (*sury* 3,33-37), jej przejście do świątyni (3,37.42-44; 19,16-17), zwiastowanie w Jerozolimie (3,45-49; 19,17-21), poród (19,21-26), obrona przed atakiem na dziewicze macierzyństwo Maryi (19,27-33). Epizody te ukazują świętość i czystość Wybranej przez Boga ponad wszystkie inne kobiety, dziewicy-matki proroka Jezusa. Koran pragnie ukazać Ją jako wzór człowieka wierzącego (muslim). Jest Ona modelem wiary i pobożności, wstrzeźliwości oraz uczciwości, a w szczególny sposób wzorem modlitwy – do której muzułmanie przywiązują szczególną wagę (s. 18).

W 2021 roku nakładem wydawnictwa San Paolo ukazała się publikacja pt. *Miriam di Nazaret, la donna che conduce a Dio. In dialogo fra cristiani e islamici*. Autorem omawianej pozycji jest o. prof. Salvatore M. Perrella, serwita Maryi z Papieskiego Wydział Teologicznego „Marianum” w Rzymie. Od wielu lat jest on wykładowcą teologii dogmatycznej i mariologii na rzymskich uczelniach teologicznych. Przez kilka lat był także rektorem „Marianum”. Jest członkiem Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej. W latach 2010-2014 był członkiem Międzynarodowej Komisji Watykańskiej do zbadania domniemych objawień maryjnych w Medjugorje. Jest autorem kilkudziesięciu książek o charakterze mariologicznym, w których podejmuje aktualne zagadnienia z zakresu teologii maryjnej. Wydaje się, iż największą popularność zdobyła książka pt. *Maria. Vergine e Madre. La verginità feconda di Maria tra fede, storia e teologia* (2003). Na łamach kwartalnika mariologicznego „Salvatoris Mater” ukazało się tłumaczenie na język polski jego artykułu traktującego o dziewictwie Maryi [S.M. Perrella, *Dziewiczy poród Maryi we współczesnej debacie teologicznej (1962-1994)*, „Salvatoris Mater” 5 (2003) nr 3, s. 203-307]. W języku polskim ukazały się tłumaczenia niektórych jego dzieł [S.M. Perrella, *Szczególne doświadczenie Maryi w nauczaniu św. Jana Pawła II w czasie postmodernistycznym*, „Salvatoris Mater” 18 (2016) nr 1-4, s. 301-344; S.M. Perrella, *Jan Paweł II (1978-2005): Papież – Czciiciel Maryi – Święty, o którym nie można zapomnieć*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 46-47 (2018/2019), s. 77-94]. Autor jest ponadto współredaktorem słownika mariologicznego [*Mariologia. I Dizionario*, San Paolo, Cinisello Balsamo 2009, ss. 1341] oraz prawie 300 artykułów naukowych opublikowanych w międzynarodowych czasopismach naukowych.

W swojej ostatniej publikacji Autor podejmuje temat wątku mariologicznego w dialogu pomiędzy chrześcijanami a muzułmanami. Jest to temat, który w ostatnich latach powrócił dzięki nauczaniu papieża Franciszka i wskazaniom Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej w Rzymie.

We wstępie (s. 13-23) Salvatore M. Perrella wskazuje na motywy powstania tego opracowania. Podkreśla, iż Maryja z Nazaretu będąc kobietą o sercu nowym, niepodzielnym i pełnym miłości uczy wszystkich ludzi rewolucyjnej „drogi serca”, która jest *pewną i płodną* drogą prowadzącą do braterstwa międzyludzkiego. Jak podkreśla Perrella, w jego ponad trzydziestoletnim doświadczeniu wykładowcy akademickiego stało się koniecznym ponowne i głębsze zatrzymanie nad osobą Maryi z Nazaretu celem wydobywania tego, co chrześcijanie i muzułmanie posiadają wspólnego co do Jej osoby (s. 18).

Maryja stanowi osobę wyjątkową, zarówno dla chrześcijan jak i dla muzułmanów. W czasie pełnym napięć i kryzysów, także w dialogu katolicko-islamskim ważne jest, by nie dopuścić, aby Maryja stała się częścią muzeum lub też symbolem krwawych i dalekich od chrześcijaństwa praktyk.

Na publikację składa się sześć rozdziałów. Cennym dodatkiem jest indeks osobowy. Zawiera on ponad 500 nazwisk autorów, do których Perrella odwołuje się w swoim dziele. Stanowi on niewątpliwie jeden z wielu pozytywnych aspektów recenzowanej publikacji. Analiza indeksu osobowego autorów pozwala stwierdzić, iż w pracy nie zostały pominięte głosy teologów ze świata muzułmańskiego.

Na samym początku Perrella stawia sobie dwa cele, które konsekwentnie realizuje. Pierwszy z nich polega na widzeniu Matki Jezusa jako punktu do budowania przestrzeni dialogu i pojednania. Są to przestrzenie, które wymykają się naszej ludzkiej logice. Drugi cel to próba przywrócenia wykładowi Benedykta XVI wygłoszonego dnia 12 września 2006 roku w Ratyźbonie prawdziwego znaczenia i wartości, stając ponad reakcjami jakie wywołał. Perrella wskazuje, iż dokument podpisany przez papieża Franciszka i wielkiego imama z Al-Azhar, Ahmada-Al. Tayyba 4 lutego 2019 roku stanowi odpowiedź i pogłębienie treści wspomnianego wykładu papieża emeryta.

Po uwagach wstępnych refleksja Perrelli obejmuje pięć rozdziałów. Pierwszy z nich pt. *Il cristianesimo nel guado della postmodernità* (s. 25-42) podejmuje kwestię, która bardzo często pojawia się w opracowaniach tego Autora, a mianowicie charakterystyka współczesnej myśli mariologicznej w kontekście ponowoczesności. Perrella zwraca uwagę, iż mówienie o Matce Pana w dzisiejszych czasach wymaga wzięcie pod uwagę kontekstu społecznego, kulturowego, światopoglądowego, w którym żyją adresaci. To jednak nie zwalnia z obowiązku ciągłego odwoływania się do źródeł Objawienia. Perrella wskazuje na fakt odejścia od autorytetów, dwuznaczne rozumienie wolności, utratę – nie tylko przez młode pokolenie – wrażliwości i odpowiedzialności etycznej, ukierunkowanie w stronę „kultury śmierci”, rozpowszechnienie się – także dzięki *mass medium* egocentryzmu (s. 28-30). Ponadto wskazuje na wojujący ateizm, nowoczesność i ponowoczesność, które nie są wrażliwe na dobro wspólne, tym samym prowadząc stopniowo do wytworzenia systemów totalitarnych. Innym z przejawów ponowoczesności zdaniem Perrelli jest nieodpowiedzialna deprecjacja i obraza misterium piękna i integralności stworzenia oraz stworzeń, odrzucenie sensu odpowiedzialności za siebie i za innych (s. 31-32). Tym, co może budzić pewne wątpliwości w lekturze to fakt, iż Autor odwołuje się często do rzeczywistości, które w polskim kontekście nie zawsze są zrozumiałe. Dlatego też, chcąc wejść głębiej w myśl Perrelli, należałoby dokładniej poznać tematy poruszane są przez niego w tej części opracowania.

Na szczególną uwagę zasługuje rozdział drugi, który nosi tytuł *Il discorso a Regensburg di Benedetto XVI – 12 settembre 2006* (s. 43-75). Skupia on uwagę czytelnika na wykładzie papieża Benedykta XVI wygłoszonym 12 września 2006 roku w Ratyźbonie w kontekście jego wizyty apostolskiej w Niemczech. Był on

komentowany przez wiele środowisk; wywołał także oburzenie świata islamskiego. Bardzo cennym elementem omawianej publikacji jest wskazanie przez Perrellę na kontekst bliższy i dalszy wypowiedzi Benedykta XVI odnoszącej się do relacji pomiędzy islamem a chrześcijaństwem w kontekście wykorzystywania imienia Boga do celów wojennych. Ponadto stroną pozytywną tej części publikacji jest umieszczenie wykładu ratyżbońskiego Benedykta XVI w kontekście dyskusji toczącej się od wielu wieków, jak i współcześnie, a dotyczącej relacji pomiędzy islamem a chrześcijaństwem, pomiędzy islamem a Europą zachodnią i jej kulturą. Wychodząc od dokumentów II Soboru Watykańskiego, Autor wskazuje na fakt, iż Kościół w swoim nauczaniu wskazywał na konieczność braterskiego dialogu pomiędzy religiami, który to dialog respektuje zarówno jedną jak i drugą stronę. Odnosząc się do treści wykładu papieża Benedykta XVI, Perrella podkreśla, iż w centrum argumentacji papieża Ratzingera znajduje się związek pomiędzy wiarą a rozumem w kontekście zachodnioeuropejskim - lub jak się wyraża - związek pomiędzy wiarą, rozumem, nowoczesnością i ponowoczesnością (s. 49). W całym wykładzie papież nie mówi o islamie poza krótkim fragmentem, który wywołał tak wielkie oburzenie. Koniecznym jest więc – uważa Autor – odczytywanie wykładu z Ratyżbony w tym właśnie kontekście.

Idąc dalej w swojej refleksji w trzecim rozdziale zatytułowanym *Cristianesimo e islam: una storia di rapporti difficili!* (s. 77-124) Autor dokonuje syntetycznej prezentacji kształtowania się relacji pomiędzy chrześcijanami a muzułmanami. W tej części opracowania znaleźć można powszechnie znane fakty niełatwych związków tych dwóch religii.

Po trzech rozdziałach ogólnych, ale bardzo istotnych dla całości refleksji zawartej w omawianej pozycji, w czwartym rozdziale pt. *Le differenze tra islam e cristianesimo* (s. 125-156) Autor stara się wskazać na różnice jakie istnieją między islamem a chrześcijaństwem. Czwarty rozdział w dalszej części podejmuje kwestie maryjno-mariologiczne. Perrella rozważa temat obecności Maryi z Nazaretu w tradycji islamskiej (s. 125). W kontekście różnic jakie istnieją pomiędzy islamem a chrześcijaństwem Jej osoba zostaje ukazana jako „wspólne dziedzictwo” wyznawców tych dwóch religii. Prof. Perrella zauważa, że pomiędzy nimi istnieje historia trudnych relacji. Ponadto mamy do czynienia z bardzo wieloma istotnymi różnicami, począwszy od rozumienia osoby Jezusa Chrystusa. Dzisiaj – jak zauważa Autor - muzułmanie i chrześcijanie, bardziej niż kiedyś, są wezwani do tego, aby się wzajemnie i szczerze poznawać, respektować i współpracować dla dobra wspólnego. Pod tym aspektem refleksja nad osobą Maryi z Nazaretu wydaje się jedną z przestrzeni dialogu i spotkania (s. 150-151).

Rozdział piąty *La Madre del profeta Gesù nel Corano* (s. 157-176) stanowi refleksję Autora na obecnością Matki Jezusa w Koranie. Perrella wskazuje na pięć wydarzeń z życia Maryi, które obecne są w surach 3 i 19 świętej księgi islamu

(narodzenie Maryi, ukrycie w świątyni, zwiastowanie, poród Maryi, obrona przed bluźnierstwem ze strony Żydów). Ponadto, powołując się na surę 13 ukazuje Maryję i Jej wybranie, oczyszczenie, dziewicze macierzyństwo oraz na Jej wielką godność. Matka Jezusa według Islamu jest modelem człowieka wierzącego w Boga Abrahama. Cennym wkładem Perrelli w pogłębienie tej tematyki jest refleksja nad jej obecnością w pobożności ludowej we współczesnym islamie (s. 172-176). W tej części swoich rozważań Autor przywołuje również interpretacje Maryi obecne w opracowaniach autorów pochodzących ze świata islamskiego. Stanowi to niewątpliwie pozytywny wymiar jego publikacji. Perrella nie zatrzymuje się tylko na chrześcijańskim widzeniu Maryi w islamie, ale spogląda na Jej osobę przez pryzmat doświadczenia religijnego wyznawców islamu.

Ostatni rozdział pt. *La Donna di Nazaret ispira e conduce alla pace le religioni* (s. 177-190) to swego rodzaju skierowane do chrześcijan i muzułmanów zaproszenie do naśladowania Maryi w Jej postawie dialogu. Chodzi o przyjęcia takiego stylu także w dialogu międzyreligijnym. Jako Matka Jezusa, Maryja inspiruje i prowadzi do dialogu i pokoju pomiędzy narodami. Ze względu na osobliwą zdolność do relacji z Bogiem i człowiekiem, Dziewica Nazaretańska uznawana jest za kobietę dialogu ekumenicznego i międzyreligijnego. Jest zdolna do wzbudzeniu w wierzących w Boga Abrahama, Izaaka i Jakuba, uczuć autentycznego braterstwa, pojednania i prawdziwego pokoju. Ostatni rozdział publikacji włoskiego mariologa kończy się przywołaniem niektórych dokumentów współczesnego nauczania Kościoła, w których chrześcijanie wezwani są do prowadzenia dialogu w duchu wzajemnego poszanowania (s. 181-187). Przywołanie tych tekstów magisterialnych stanowi celowy zabieg Autora. Podkreśla bowiem, że temat ten był obecny w refleksji Kościoła i pozostaje zawsze aktualny.

Z lektury najnowszej publikacji o. Salvatore M. Perrelli wynika, że refleksja nad obecnością Maryi z Nazaretu w doświadczeniu religijnym wyznawców innych religii wcale nie oznacza odrzucenia własnej tożsamości po to, by stworzyć jakąś teologię „upudrowaną”. Oznacza raczej powrót do początków własnej wiary i podjęcie dialogu z innymi religiami mającymi zbliżone źródła pochodzenia. W ten sposób „dialog źródeł” staje się okazją do krytycznej oceny wielu odejść od pierwotnych form życia religijnego. Książka ta stanowi próbę odpowiedzi na „dialog źródeł” i zaprasza do wzajemnego poznania oraz możliwie jak najbardziej otwartej i szczerej współpracy ze światem muzułmańskim.

Ponadto studium to syntetyzuje i prezentuje wkład Papieskiego Wydziału Teologicznego „Marianum” w pogłębienie znaczenia Matki Pana w dialogu ze światem islamskim.

Można powiedzieć, iż publikacja ta stanowi kolejny wkład włoskiego mariologa w kształtowaniu autentycznego obrazu Matki Jezusa, która dla Kościoła, świata i innych religii stanowić może punkt odniesienia i przyczyniać się do

wzrostu braterstwa międzyludzkiego. Mówić o Maryi oznacza – używając języka argumentacji Perrelli - osiąść zdolność do przekraczania granic nieufności.

Ktoś kto spodziewa się, że po lekturze tej książki otrzyma swoistego rodzaju dekalog w prowadzeniu dialogu ze światem islamskim musi odłożyć ją pomiędzy te mniej ciekawe. Perrella stara się wskazać, iż Maryja jest wzorem dialogu pomiędzy ludźmi różnych religii. Jest ponadto punktem spotkania dla poszukujących Boga. Tak widziany dialog jest zawsze szczerym spotkaniem z drugim człowiekiem; jest postawą, w której nie kryje się podstęp i postawa odrzucenia. Punktem wyjścia w tym dialogu powinna być na pierwszym miejscu postawa otwartości na Boga i drugiego człowieka.